

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 lisad

Lisa 1. Haridusvaldkonna panus ÜRO säästva arengu eesmärkidesse

Lisa 2. Mõjude hindamine

Lisa 3. Arengukava mõõdikute metoodika ja allikad

Lisa 4. Ülevaade arengukava kaasamisprotsessist

Lisa 1. Haridusvaldkonna panus ÜRO säästva arengu eesmärkidesse

Säästev areng 2030		Haridusvaldkonna arengukava panus
Eesmärk	Alaesmärk	
Eesmärk 3. Tagada kõikidele vanuserühmadele hea tervis ja heaolu		Haridusvaldkonna arengukava panuse lahtrisse tekst: Tervis ja ohutus on üks riikliku õppekava läbivaid teemasid, samuti on arengukavas mitmeid tervise ja heaolu edendamisele suunatud eesmärke ja tegevusi.
Eesmärk 4. Tagada kõikidele kaasav ja õiglane kvaliteetne haridus ning elukestva õppe võimalused	<p>4.1.¹ Tagada 2030. aastaks kõikidele tüdrukutele ja poistele täielikult tasuta, õiglane ja kvaliteetne alg- ja keskharidus, mis tagab asjakohased ja tõhusad õpitulemused.</p> <p>4.2. Tagada, et 2030. aastaks on kõikidele tüdrukutele ja poistele kättesaadav kvaliteetne väikelaste arendamine, hoid ja koolieelne haridus, et nad oleksid valmis alustama alghariduse omandamist.</p> <p>4.3. Tagada, et 2030. aastaks on kõikidele naistele ja meestele võrdselt kättesaadav taskukohane ja kvaliteetne tehniline, kutse- ja kolmanda astme haridus, kaasa arvatud kõrgharidus.</p> <p>4.4. Suurendada 2030. aastaks oluliselt noorukite ja täiskasvanute arvu, kellel on tööhõives osalemiseks, inimväärse töö leidmiseks ja ettevõtlusega tegelemiseks vajalikud oskused, sealhulgas tehnilised ja kutseoskused.</p> <p>4.5. Kaotada 2030. aastaks sooline ebavõrdsus hariduses ja tagada ebasoodsas olukorras olevatele inimestele, sealhulgas puudega inimestele, põlisrahvastele ja ebasoodsas olukorras olevatele lastele, juurdepääs kõikidele haridusastmetele.</p>	<p>Õigus kvaliteetsele ja kaasvale haridusele: haridus on kättesaadav ja õppimine on toetatud. Tagatud on kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises astmes.</p> <p>Alushariduse kättesaadavus ja kvaliteetsed tugiteenused lasteaias.</p> <p>Õigus kvaliteetsele ja kaasvale haridusele: haridus on kättesaadav ja õppimine on toetatud ning õpivõimalused vastavad õppija võimetele ja vajadustele. Õppija omavastutuse ja tasuta õppe tingimuste ülevaatamine kutse- ja kõrghariduses ning toetusmehhanismid hariduse omandamiseks.</p> <p>Ühelt poolt suurem tähelepanu üld- ja tulevikupädevuste arendamisele ning teiselt poolt kõigile inimestele juba õpingute käigus senisest enam kokkupuuteid töömaailmaga ning alates põhiharidusest rohkem praktilisi kutseoskusi ja tehnoloogiaga seotud oskusi.</p> <p>Õigus kvaliteetsele ja kaasvale haridusele: haridus on kättesaadav ja õppimine on toetatud ning õpivõimalused vastavad õppija võimetele ja vajadustele. Töötatakse välja terviklähenedamine haridusliku erivajadusega õppija juhtumipõhiseks toetamiseks ja terviklähenedamine rändetaustaga õppija juhtumipõhiseks toetamiseks.</p>

1 Numeratsioon vastavalt ÜRO säästva arengu alaesmärkidele

Säästev areng 2030		Haridusvaldkonna arengukava panus
Eesmärk	Alaesmärk	
	4.7. Tagada 2030. aastaks, et kõik õppurid omandavad teadmised ja oskused, mis on vajalikud säästva arengu toetamiseks, pakkudes muu hulgas teadmisi säästvast arengust ja säästvast eluviisist, inimõigustest, soolisest võrdõiguslikkusest, rahu ja vägivaldakuultuuri edendamise, maailmakodanikuks olemisest ja kultuurilise mitmekesisuse hindamisest ning kultuuri osast säästva arengu saavutamisel.	Arengukavas on läbiva põhimõttena ühiskonna ja looduskeskkonna säästev areng. Arendatakse Eesti inimeste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.
	4.a. Ehitada ja uuendada haridusasutusi, et muuta need lapsesõbralikuks, puudega inimeste vajadusi arvestavaks ja sootundlikuks ning tagada turvaline, vägivaldakuultuuri, kaasav ja tõhus õpikeskkond kõikidele.	Taristu ja õpperuumide kooskõlla viimine nüüdisaegse õpikäsitusega, arvestades ruumikvaliteedi põhimõtteid. Õppijate ja õpetajate subjektiivse heaolu parandamine, mis on seotud ka parema füüsilise ja vaimse tervisega.
	4.c. Suurendada 2030. aastaks oluliselt kvalifitseeritud õpetajate arvu, korraldades muu hulgas rahvusvahelises koostöös õpetajakoolituse arenguriikides, eelkõige vähim arenenud riikides ja väikestes arenevates saareriikides.	Kvalifitseeritud õpetajate, õppejõudude, koolitajate ja tugispetsialistide järelkasvu tagamine, paindlikud võimalused ametisse asumiseks, tugi algajatele ning professionaalse arengu toetamine kogu karjääri vältel.
Eesmärk 5. Saavutada sooline võrdõiguslikkus ning suurendada naiste ja tütarlaste mõjuvõimu		Õigus kvaliteetsele ja kaasavale haridusele: haridus on kättesaadav ja õppimine on toetatud ning õpivõimalused vastavad õppija võimetele ja vajadustele.
Eesmärk 8. Toetada säästvat, kaasavat ja jätkusuutlikku majandusarengut ning tagada kõigile inimestele inimväärne töö	8.1. Säilitada majanduskasv elaniku kohta vastavalt kohalikele olukorrale, eelkõige vähemalt 7% SKT-st aastas vähim arenenud riikides.	Suuremat lisandväärtust loovate oskuste arendamine ning täiendus- ja ümberõppevõimaluste, sh töökohapõhise õppe laiendamine, et reageerida kiiresti tööturu muutustele ning tagada kõigile Eesti inimestele tööturul vajalikud oskused ja teadmised.
	8.2. Saavutada suurem majanduslik tootlikkus, kasutades mitmekesisust, tehnoloogia uuendamist ja innovatsiooni ning keskendudes muu hulgas kõrge lisandväärtusega ja töömahukatele sektoritele.	
	8.5. Saavutada 2030. aastaks kõikide naiste ja tütarlaste, sealhulgas noorte ja puudega inimeste täielik ja viljakas tööhõive ning tagada neile inimväärne ja võrdne tasu võrdse töö eest.	Arengukavas luuakse tingimused ja võimalused, et väärtustada iga inimest kui õppimis- ja arenguvõimelist ühiskonnaliiget ning tagada kõikidele inimestele võrdsed võimalused saada kvaliteetset haridust sotsiaalsest või kultuuritaustast, east, emakeelest, soost jne sõltumata. Toetavad meetmed erivajadustega inimeste tööturule suundumiseks ja seal muutustega kohanemiseks.
	8.6. Vähendada 2020. aastaks oluliselt nende noorte arvu, kes ei tööta ega omanda haridust või kutset.	Osaliste koostöö tõhustamine õpingute katkestamise ennetamisel ning katkestanute märkamisel ja toetamisel; täiendavad meetmed nii katkestamise ennetamiseks kui ka katkestanute, sh madala haridustasemega inimeste tagasitoomiseks formaalõppesse.

Säästev areng 2030		Haridusvaldkonna arengukava panus
Eesmärk	Alaesmärk	
Eesmärk 10. Vähendada ebavõrdsust nii riikide sees kui ka nende vahel		Arengukavas luuakse tingimused ja võimalused, et väärtustada iga inimest kui õppimis- ja arenguvõimelist ühiskonnaliiget ning tagada kõikidele inimestele võrdsed võimalused saada kvaliteetset haridust sotsiaalsest või kultuuritaustast, east, emakeelest, soost jne sõltumata.
Eesmärk 12. Tagada säästev tarbimine ja tootmine		Haridusvaldkonna arengukava üks põhimõtetest on ühiskonna ja looduskeskkonna säästev areng. Arengukava üldeesmärk on: „Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut“. Õppeasutuste õppekeskkond peab olema nüüdisaegne, energiatõhus ja nii õppijate kui töötajate jaoks turvaline. Õppekavad peavad järgima säästva arengu põhimõtteid.
Eesmärk 13. Võtta kiiresti meetmeid kliimamuutuste ja nende mõjuga võitlemiseks		Haridusvaldkonna arengukava üks põhimõtetest on ühiskonna ja looduskeskkonna säästev areng. Arengukava üldeesmärk on: „Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut“. Taristu kooskõlla viimine nüüdisaegse õpikäsitusega, arvestades ruumikvaliteedi põhimõtteid. Õppeasutuse õppekeskkond peab olema nüüdisaegne, energiatõhus ja nii õppijate kui töötajate jaoks turvaline. Õppekavad peavad järgima säästva arengu põhimõtteid.
Eesmärk 16. Toetada rahumeelseid ja kaasavaid ühiskondi, et saavutada säästev areng; tagada kõikidele õiguskaitsse kättesaadavus ning luua kõikidel tasanditel tõhusad, vastutustundlikud ja kaasavad institutsioonid		Haridusvaldkonnal on märkimisväärne roll vägivald, sh nii lastevahelise kui lastevastase vägivald vähendamisel ühiskonnas.
Eesmärk 17. Tugevdada tegevuskava rakendamise meetodeid ja taaselustada säästva arengu alane ülemaailmne partnerlus	17.17. Ergutada ja propageerida tõhusaid avaliku sektori, avaliku ja erasektori ja kodanikuühiskonna partnerlusi, kasutades nende kogemusi ja vastavaid finantseerimiskavasid	Koostöö eri sektorite ja osaliste vahel on arengukava läbiv põhimõte.

Lisa 2. Mõjude hindamine

Haridusvaldkonna arengukava koostamisel on lähtunud mõjude hindamiseks ette nähtud loogikast. Arengukava väljatöötamise esimeses etapis korraldati ideekorje ning ekspertide koostatud visioonidokumentides analüüsiti põhjalikult üleilmseid trende ja Eesti olukorda. Haridusvaldkonna arengukava töörühmad andsid olulise panuse mõjude hindamisse, tuues välja ja prioriseerides varasemate uuringute ja analüüside alusel haridussüsteemi praegused kitskohad ja tugevused ning seades eesmärgid aastaks 2035. Samuti töötati nii töörühmades kui ka juhtrühmas läbi sekkumisloogika, mille alusel teha muutusi praeguses haridussüsteemis, et saavutada seatud eesmärgid.

Mõjude analüüsi aluseks on võetud:

1. [Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine](#);
2. ekspertide koostatud [visioonidokumendid](#);
3. haridusvaldkonna arengukava [töörühmade töö tulemused](#);
4. Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade [2018. a arengukavade täitmise analüüs](#) ja [2019. a arengukavade täitmise analüüs](#);
5. Eesti ja rahvusvahelised [uuringud ja analüüsid](#).

Mõjude analüüs on esitatud mõjude hindamise metoodikas² esitatud mõjuvaldkondade kaupa.

Arengukava üldeesmärk: „Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.“

Üldeesmärgi saavutamiseks on seatud kolm strateegilist eesmärki:

1. Õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetete ja -liikide vahel.
2. Eestis on pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe.
3. Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele.

Sotsiaalne, sh demograafiline mõju

Visioonidokumendid koostanud eksperdid tõdevad³, et Eestil ja Euroopal seisavad lähemal paarikümnel aastal ees mitmed sotsiaalsed muutused: elanikkonna vananemine, muutused tehnoloogias ja tööturul jne. Elanikkonna vananemine esitab väljakutsed tööturule ja sotsiaalvaldkonnale, muutuvad töö olemus ja ootused tulevasele töötajale, nii maailma, regioonide kui ka riigi tasandil kasvab ebavõrdsus. Ekspertid tõdevad, et hariduse kaudu saame suurendada ühiskonna paindlikkust, sidusust, loovust ja uuenemisvõimet ning parandada inimeste valmisolekut tulla toime ühiskonnas toimuvate muutustega.

Lähema 15 aasta rahvastikuproгноosi⁴ põhjal on näha Eestis rahvaarvu väikest kahanemist. Demograafilised muutused on maakonniti erinevad. Võrreldes 2019. aastaga suureneb inimeste arv Eestis 2035. aastaks vaid Harju- ja Tartumaal (vt joonis 1). See eeldab muudatusi haridussüsteemis ja esitab haridussüsteemile suure väljakutse tagada ka kahaneva rahvastikuga piirkondades kvaliteetne ja kõikidele kättesaadav haridus. Just hariduse kvaliteet ja juurde-

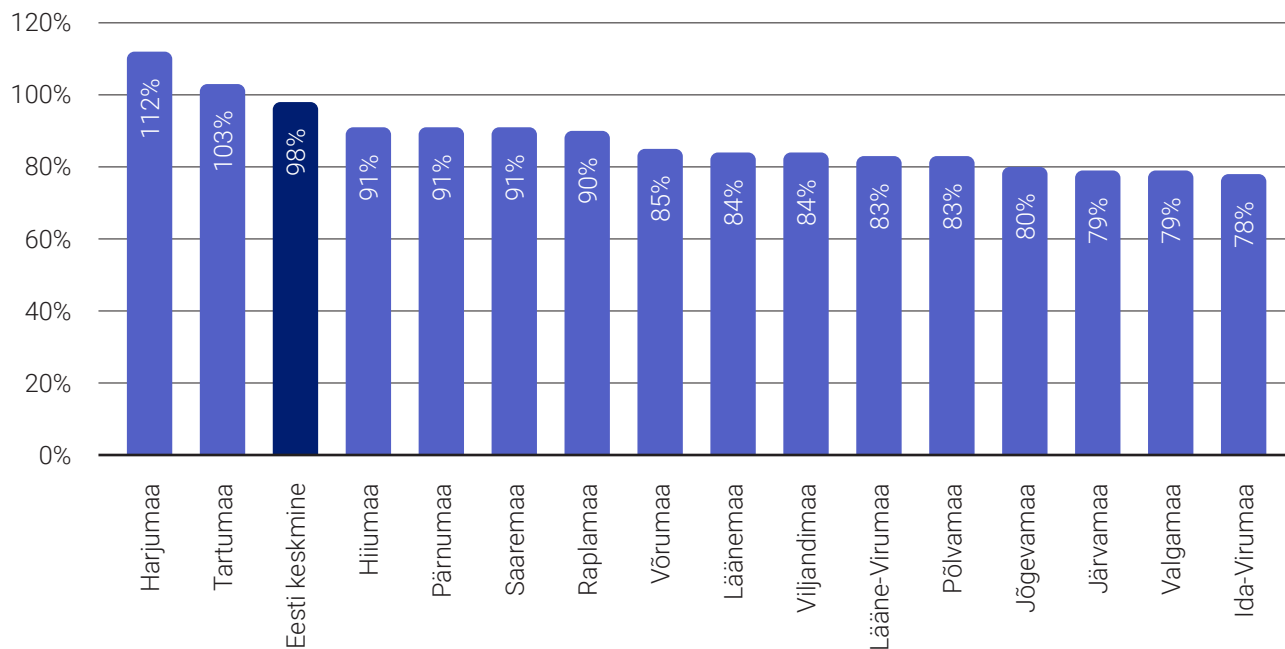
2 Mõjude hindamise metoodika [\[link\]](#)

3 Sutrop, M. (2019). Väärtuste ja vastutuse visioon, lk 9-64. [\[link\]](#)

4 www.stat.ee

päas kvaliteetsele haridusele mõjutavad oluliselt inimese hakkamasaamist ja tema edukust ühiskonna liikmena. Tänapäeva nõuetele mittevastav haridus ja ebapiisav juurdepääs haridusele seevastu toovad kaasa elanikkonna suurema kihistumise ja toimetulekuraskuste riski.

Joonis 1. Rahvastiku prognoos 2035. vs 2019. aastal (allikas: Statistikaamet)

Hariduslikku ja sotsiaalmajanduslikku ebavõrdsust ning segregatsiooni nii tööturul kui ka ühiskonnas laiemalt suurendavad õpiteede valikud, mida mõjutavad õppijate elukoht, sugu, rahvus, keeleoskus, soolised stereotüübid jms tegurid. Pärast põhihariduse omandamist jätkab valdav osa õppijaid gümnaasiumis (71%).⁵ Kutseõppeasutuses jätkab 26% põhikooli lõpetajatest ja 3% lõpetajatest ei jätka järgmisel õppeaastal õpinguid. Õppijate valikud erinevad maakonniti. Kui Harju-, Tartu- ja Saaremaal jätkab gümnaasiumis ligi 75%, siis Ida-Virumaal ja Valgamaal vaid 62% põhikooli lõpetajatest. See olukord on püsinud aastakümnete jooksul muutumatuna. Samuti erinevad endiselt poiste ja tüdrukute valikud: 2019. aastal jätkas pärast põhihariduse omandamist gümnaasiumis õpinguid 77% tüdrukutest ja 60% poistest. Poiste ja tüdrukute erinevad haridusvalikud jätkuvad ka pärast üldkeskhariduse omandamist ja väljenduvad lõpuks kõrgharidusega naiste ülekaalus. Ka õppekeelel on põhiharidusjärgse õpitee valikule oluline mõju: vene õppekeeles õppinutest märkimisväärselt suurem osa jätkab õpinguid kutsehariduses. 2016. aastal läbi viidud analüüsist selgus, et kutsehariduse valik on seotud mh venekeelsete õpilaste eesti keele oskusega – noortest, kes ei saavutanud põhikooli lõpuks eesti keeles B1-taset, jätkas kutsehariduses ligi kaks kolmandikku. Samuti on eesti keele oskuse tase seotud õppijate üldise õppeedukusega.⁶ Oluline murekoht on ka poiste väljalangevus põhikoolist, mis on võrreldes tüdrukutega kaks korda suurem. Ka poiste õpiedukus on madalam ja vähem poisse jõuab keskhariduseni. Seejuures ei tulene poiste madalamad tulemused põhikoolis erinevustest võimetest, vaid pigem hoiakutest õppimise suhtes. Ühiskonna tasandil taastoodavad ebaõnnestunud põhikoolijärgsed haridusvalikud kihistumist ja vähendavad sidusust.⁷

Et vähendada hariduslikku ja sotsiaalmajanduslikku ebavõrdsust ning tagada kõikidele inimestele Eestis kvaliteetne kättesaadav haridus, on järgmiseks 15 aastaks kavandatud erinevaid tegevusi seoses koolivõrgu korrastamise, õppe vormi ja sisu uuendamise, õpetajate ja õppejõudude järelkasvu tagamisega jms. Haridusvaldkonna arengukava visiooniloomesse kaasatud eksperdid⁸ toovad välja, et praeguseid keskhariduse taseme õppekavu tuleb radikaalselt muuta, et üldkeskhariduse raames oleks võimalik paindlikult omandada lihtsamaid ametioskusi (nt gümnaasiumi valikkursuste raames või koostöös kutsehariduskeskustega), et üldkeskharidus oleks jõukohane 90% põhikoolilõpetajatele, kuid

5 HTM arengukavade ja programmide 2019. aasta täitmise analüüs [link](#)
 6 Sellio, R. (2016) Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate eesti keele oskus [link](#)
 7 Serbak, K. (2018) Mis mõjutab keskhariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISe andmetel [link](#)
 8 Eamets, R. (2019). Konkurentsivõime visioon, lk 109–149. [link](#)

võimaldaks ka andekatel oma võimeid kasutada ja arendada (nt kombineerides keskharidust kõrgkoolides õpetatavaga). Üks lahendus on välja töötada ja rakendada ühtne keskharidusstandard, mis võimaldaks praegusest paremini lõimida üld- ja kutseharidust ning tagada ka tööturule vajalike oskustega inimesed. Üld- ja kutsehariduse lõimimine kui üks tulevikusuund on välja toodud ka CEDEFOPi raportis "Vocational education and training in Europe, 1995–2035"⁹, kus on analüüsitud kutsehariduses viimase 20 aasta jooksul aset leidnud muutusi ja neist lähtudes on pakutud välja erinevad kutsehariduse tulevikutsenaariumid. Üks tulevikutsenaariumidest on pluralistlik suund, mille järgi erisused üld- ja kutsehariduse vahel vähenevad ning kesksel kohal on terviklik oskuste ja pädevuste arendamine, mitte kutsehariduse eraldiseisva sektorina. Raportis tuuakse pluralistliku suuna riskina esile ebavõrdsuse suurenemine, kui inimesi ei suudeta valikute tegemisel piisavalt toetada.

Uuel arengukava perioodil on eritähelepanu all poiste väljalangevus põhiharidusest ja sellest tulenev ebavõrdsus. Poiste väljalangemise vähendamist toetab kindlasti üld- ja kutsehariduse lõimimine, aga samuti õppe muutmine praktilisemaks ja elulisemaks. Oluline on pöörata tähelepanu ka heaolu toetavale õppekeskkonnale, sest uuringud¹⁰ on näidanud, et toetav ja positiivne koolikliima on positiivses seoses õppijate paremate akadeemiliste tulemuste ja kõrgema enesehinnanguga ning võib vähendada ka negatiivset seost õppijate sotsiaal-majandusliku staatuse ja akadeemiliste tulemuste vahel. Olulise panuse koolikliima ning õppimise ja õpetamise protsessi paremaks muutmisse annab nüüdisaegse õpikäsituse kontseptsiooni rakendamine¹¹. Õpikäsitus on arusaam sellest, mis eesmärkidel ja mil viisil õppimine toimub, millistes suhetes on õppeprotsessi osalejad, ning selle arusaama rakendamine praktikas. Õpikäsitus ehk arusaam õppimisest ja õpetamisest on osa laiemast koolikultuurist. Õpikäsituse uuenemiseks on vaja initsiatiivikaid professionaale, kelle eestvedamisel on võimalik muuta koolielu korraldust, kaasajastada õppe sisu ja õpetajate ettevalmistust ning senisest otstarbekamalt kasutada nii koolisiseseid kui kooliväliseid õpikeskkondi. Nüüdisaegse õpikäsituse raamistiku neli olulist aspekti on muutuv haridusnõudlus, koolikultuur, õpieesmärgid ja laiemad sihid. Muutuv haridusnõudlus tähendab hariduse kohanemist muutunud ühiskonna ja töömaailma ning tehnoloogiliste arengutega. Lisaks tähendab see arvestamist poliitiliste valikutega, s.t millist tulevikku me soovime näha ja kuidas reageerime välismaailma arengutele, sh globaalsetele muutustele hariduses. Koolikultuuris toetavad nüüdisaegse õpikäsituse rakendamist probleemipõhine ja eluline õppesisu, õpetajate ettevalmistus ning koostööd soosiv keskkond. Muutus õpieesmärkides tähendab, et senisest olulisemaks muutuvad üld- ja tulevikupädevused, nt kommunikatsiooni- ja koostööoskused, enesejuhtimisoskus, oskus teha teadlikke otsuseid ja suutlikkus töötada erinevates keskkondades. Nüüdisaegse õpikäsituse laiem siht on inimeste eneseteostus, avatus ja valmisolek elukestvalt õppida.

Et tagada eesti keelest erineva kodukeelega õppija võrdsed võimalused jätkata haridusteed, on oluline, et ta omandaks eesti keele võimalikult varakult. Näiteks vene kodukeelega lasteaiastest ligi pooled õpivad keelekümblusmetoodika järgi või eestikeelses lasteaias¹². Venekeelses lasteaias käinutest jätkab õpinguid venekeelses põhikoolis üle 82%, keelekümbuses osalenutest ca 52%. Eestikeelses koolis jätkab vastavalt 2% ja 10%. Seega pannakse lasteaias oluline alus ka koolis eesti keeles õppimisele ning vaja on senisest tõhusamalt jätkata eesti keele omandamise toetamist alates lasteaiast.

Kiired muutused ühiskonnas eeldavad inimeselt õppimist kogu elukaare jooksul nii ümberõppe kui ka pideva enesetäiendamise vormis ning haridussüsteemilt suutlikkust kiiresti reageerida muutuvale oskuste vajadusele. See tähendab nii õppijakeskset hariduskorraldust kui ka formaalhariduse suuremat sidustamist mitteformaalse ja informaalse õppega. Õppe paindlikumaks muutmisel on oluline luua terviklähenedamine mitteformaal- ja informaalõppe arvestamiseks formaalõppe osana ning võimalused omandada haridus väiksemate koolitusampsudena. Kuigi täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr on kõrge (2018 – 19,7%), ei jõua siiski kõik sihtrühmad õppima ühtlaselt. Õppes osalemist mõjutavad oluliselt vanus, kodune keel, haridustase jm sotsiaal-majanduslikud tunnused, sh töökoha karakteristikud.¹³ Kõige enam koolitavad ennast 25–34-aastased kõrgharidusega eesti naised. Mehed osalevad elukestvas

9 CEDEFOP (2020). Vocational education and training in Europe, 1995–2035 [\[link\]](#)

10 Berkowitz, R., Moore, H., Astor, R. A., & Benbenishty, R. (2017). A Research Synthesis of the Associations Between Socioeconomic Background, Inequality, School Climate, and Academic Achievement. *Review of Educational Research*, 87(2), 425–469. [\[link\]](#)

11 Nüüdisaegne õpikäsitus [\[link\]](#)

12 Valk, A; Sellio, R. (2018). Lühianalüüs alusharidusest: osalus, kasulikkus, keelsus [\[link\]](#)

13 HTM arengukavade ja programmide 2019. aasta täitmise analüüs [\[link\]](#)

õppes endiselt vähem, kuid viimastel aastatel on meeste osalus kasvanud. Kuigi mitte-eestlaste osalemine elukestvas õppes on endiselt tublisti madalam kui eestlastel, on just see enam kasvanud – 2019. a võrreldes 2018. aastaga 2% võrra (2018 – 14,1%; 2019 – 16,1%). Eestlaste osalus elukestvas õppes on viimastel aastatel olnud stabiilselt u 20% (2018 – 22,4%; 2019 – 22,1%). Viimastel aastatel on positiivne olnud madala haridustasemega (põhiharidus ja madalam) elanike järjest aktiivsem osalemine elukestvas õppes – kui veel 2010. aastal oli selle sihtrühma osalus 1,9%, siis 2019. aastal ligi viis korda kõrgem (9,1%) ning kasvas eelmise aastaga võrreldes 1,8% võrra. Uue arengukava perioodil on oluline pöörata enam tähelepanu just nendele sihtrühmadele, kes õppes vähem osalevad.

Mitmed uuringud^{14,15,16} osutavad, et uute õpetajate kooli jõudmise ja õpetajate järelkasvu kindlustamisega on tõsiseid probleeme. 30-aastasi ja nooremaid õpetajaid on Eesti üldhariduskoolides 11% – viimasel viiel aastal on see näitaja püsinud enam-vähem muutumatuna. Konkurss õpetajakoolituse kohtadele on püsinud keskmise lähedal. Seejuures on koolieelsete lasteasutuste õpetajakoolituse õppekavadele endiselt olnud keskmisest kõrgem konkurss (2018. a 1,8), samal ajal kui üldharidusõpetaja õppekavade konkurss on väiksem – 2018. a 0,7 suhtena kõigi õppekavade keskmisesse konkurssi. Kutsehariduses õpetajaskond nii vananeb kui ka kahaneb. Eeldades, et huvilised vanuses 25 aastat ja rohkem leiavad veelgi sagedamini tee kutseõppesse ja kutseõppurite arv jääb umbes 2017/2018. õppeaasta tasemele, on aastail 2018–2025 vaja leida vanuse tõttu asendus ligikaudu 60 kutseõppeasutuse õpetajale aastas. Kutsehariduses napib ka kvalifitseeritud tugispetsialiste, kes aitaksid nii õppijaid kui ka õpetajaid üha mitmekesisema õppijaskonna õpirotsessi toetamisel. Kutseõppe eripäraks on asjaolu, et mõne erialaspetsialisti õpetajaametist lahkumisega võib koolil kaduda võimalus selles valdkonnas tasemeõpet läbi viia.

Uueneva õppesisu ja -korralduse rakendamiseks peavad uuenema õpetajate roll ja oskused. Õpetajakoolitus on eelkõige olnud orienteeritud aine- ja erialasele ettevalmistusele ega ole seni andnud piisavalt teadmisi aineülestele kompleksprobleemide nägemiseks ja õppetöös käsitlemiseks. Üld- ja tulevikupädevuste arendamine ning õppijate tulevikuvalmiduse kujundamine laiemalt eeldab põhjalikke teadmisi (sotsiaal)psühholoogiast, sotsioloogiast, haridusteadustest, filosoofiast, loogikast, eetikast, kultuuriloost jne. Kaasavas koolis on õpetajal vaja pädevust tulla toime multikultuurse õppijate rühmaga, märgata abivajavat last või noort, korraldada õpet klassis, kus on psüühika- või käitumishäirega õppijaid nii, et säiliks toetav õpikeskkond kõikidele õppijatele jne¹⁷. Õppe individualiseerimine eeldab tugevamaid juhtimis- ja kommunikatsioonipädevusi ning digitaalsete rakenduste ja andmeanalüütika kasutamist. OECD pilootuuring osutab, et Eesti õpetajakoolituse üliõpilastel ja ka õpetajatel on tagasihoidlikumad teadmised järgmistes valdkondades: õppimine ja areng, klassi juhtimine ning õpetamismeetodid ja tunniplaneerimine, erivajadustega õppijate toetamine ning ka diagnostika ja õppimist toetav hindamine¹⁸. Õpetajatel napib pedagoogilisi oskusi ka toimetulekuks õppijate kiusamisega ja psühholoogiliseks enesehoiuks¹⁹. Need on teemad ja väljakutsed, millega tuleb nii esma- kui ka jätkuõppes esmajärjekorras tegeleda.

Ka uuel arengukava perioodil on õpetajate palgakasv riigi strateegiline eesmärk. Sihiks on, et aastaks 2020 on õpetajate keskmine palk võrdne kõrgharidusega töötaja keskmise palgaga või sellest suurem ning 120% riigi keskmisest palgast. Eesti õpetajate palgakasv on olnud üks OECD riikide kiiremaid – viimase kuue aastaga on üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk kasvanud ligi 70%: kui 2013. aastal oli munitsipaalkoolide õpetajate keskmine brutokuupalk 930 eurot, siis 2019. aastal oli see 1576 eurot ja moodustas 112% sama aasta Eesti keskmisest palgast. Kutseõppeasutuste õpetajate palk jääb pisut alla üldhariduskoolide õpetajate keskmisele palgale (1513 eurot). 2019. a tõstsid omavalitsused lasteaiaõpetajate keskmise brutopalgaga 96%-ni üldhariduskooli õpetajate töötasu alammäärast e 1204 euronit ning sellega täideti eesmärk, et 2019. aastaks peaks lasteaiaõpetajate palk olema vähemalt 90% kooliõpetaja miinimumist ehk 1125 eurot kuus. Ometi jääb lasteaiaõpetajate töötasu alla nii munitsipaalkoolide õpetajate kui ka Eesti keskmisele brutopalgale, rääkimata kõrgharidusega ja täiskoormusega töötajate keskmisest palgast. Ka kõrghariduses ei suudeta õppejõududele pakkuda konkurentsivõimelist palka. Näiteks rektorite nõukogu andmetel oli

14 SA Kutsekoda. (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus. [link](#)

15 Sellio, R. ja Vaher, K. (2018). Õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavad õpetajad EHISe andmetel. Tartu: Haridus- ja teadusministeerium. [link](#)

16 OECD. (2018). Education at a Glance 2018, Estonian Factsheet. [link](#)

17 ÜRO lapse õiguste konventsiooni täiendav aruanne. Eesti valitsusväliste organisatsioonide täiendused, kommentaarid ja ettepanekud (2015). Tallinn.

18 Malva, L., Linde, M., Poom-Valickis, K. ja Leijen, Ä. (2018). OECD õpetaja pedagoogiliste teadmiste pilootuuringu Eesti raport. [link](#)

19 Kutsar, D., Soo, K. ja Mandel, L.-M. (2019). *Schools for well-being?* Critical discussions with schoolchildren. Journal of Emotional Education

avalik-õiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate keskmine põhipalk täiskoormusel töötades 2018. aastal 1589–2264 eurot kuus: ametikohtadel, kus reeglina nõutakse doktorkraadi, professoritel 2041–3587, dotsentidel 1508–2489 ning lektoritel 1282–1763 eurot kuus²⁰.

Õpetajate järelkasvu teema on kompleksne – see ei tähenda ainult palgakasvu kindlustamist, vaid ka õpetajaameti sisu ümbermõtestamist, heal tasemel esma- ja täiendusõppe tagamist, karjäärimudeli kasutuselevõttu, paindlikke võimalusi õpetajaametisse asumiseks jms.

Arengukava üks olulisi suundi on see, et õppija arengu toetamisel peab suurenema tugispetsialisti roll ja paranema tema koostöö õpetajaga, samuti tuleb tagada tugispetsialistide järelkasv. Olulisi samme tugispetsialisti töö atraktiivsuse tõstmiseks on juba tehtud. Nii suurendas riik 2018. aastal jõustunud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muudatusega kooli pidajate võimekust tugiteenuseid korraldada. Kooli pidajale antav rahaline toetus hõlmab nii õpetajate palgatoetuse kui ka tegevuskulu toetuse kõrgemat määra. Riigieelarvest makstavat tegevuskulutoetust võib kasutada tugispetsialistide tööjõukulude katmiseks tingimusel, et tugispetsialistidele tagatakse õpetajatele kehtestatud töötasu alammääraga samaväärne töötasu. Lisaks laienes tugispetsialistidele sarnaselt õpetajatega võimalus taotleda lähte-toetust. Riigi lisarahastuse toel suurendasid ülikoolid alates 2019/2020. õppeaastast logopeedide ja eripedagoogide vastuvõttu. Riigi rahastuse toel on alates 2018. aastast suurenenud nii tugiteenuste rakendamine kui ka tugispetsialistide arv ning tugispetsialistide ametikohtade arv. EHISE andmetel kasvas 2018/2019. õppeaastal tugispetsialistide arv 22% (võrreldes eelmise õppeaastaga) ning 2019/2020. õppeaastal 7,6% (võrreldes eelmise õppeaastaga), kokku kahe aasta jooksul 31,7%. Lasteaedades töötavate tugispetsialistide arv on kahe aasta jooksul kasvanud 11,9%. Kokku töötab 10.11.2019 seisuga koolides ja lasteaedades 1724 tugispetsialisti (vastavalt 1188 ja 536). OSKA 2018. a haridusvaldkonna tööjõuvajaduse uuringu²¹ kohaselt on tugispetsialistide kasvu- ja asendusvajaduse tõttu perioodil 2018–2025 igal aastal vaja lisaks üle 75 tugispetsialisti, sh 25 logopeedi, 42 eripedagoogi ja 11 psühholoogi. Riigi lisarahastuse toel suurendasid ülikoolid alates 2019/2020. õppeaastast nii logopeedide kui ka eripedagoogide vastuvõttu. Tallinna Ülikoolis avati bakalaureuseõppes kokku 70 kohta ja eripedagoog-nõustaja magistriõppes kokku 60 kohta ning Tartu Ülikoolis bakalaureuseõppes kokku 70 kohta ja magistriõppes 60 kohta (30 logopeedia + 30 eripedagoogika), sh loodi võimalus õppida sessioonõppe vormis. Kooli tugispetsialistide tööjõukulud kasvasid 2017. aastal 1,8 mln ja 2018. aastal 4,2 mln. 2018. aasta tugispetsialistide tööjõukulu kasv võrreldes 2017. aastaga on 34%. Tugispetsialistide keskmine brutokuupalk 2018. aastal oli 1202 eurot, s.o pea 20%-line palgatõus võrreldes eelmise aasta keskmise palgaga. Tugispetsialisti 2019. aasta keskmine palk on 1382 eurot, mis omakorda tähendab 15%-list palgatõusu võrreldes eelmise aastaga.

Eelnevast lähtudes on haridusvaldkonna arengukavas paindlike õpivõimaluste ning kvaliteetse hariduse kättesaadavuse ja toetatud õppe tagamiseks kavandatud järgmised peamised tegevused:

- kvaliteetsete tugiteenuste tagamine;
- praktilisem õpe ja õpingute käigus tihedam kokkupuude töömaailmaga;
- terviklik lahendus mitteformaal- ja informaalõppe arvestamiseks formaalõppe osana;
- terviklik lähenemine haridusliku erivajadusega õppija toetamiseks;
- õpingute katkestamise ennetamine;
- täiskasvanute pideva enesetäiendamise toetamine;
- õpetajate, tugispetsialistide ja õppejõudude järelkasvu tagamine.

20 HTM arengukavade ja programmide 2019. aasta täitmise analüüs [\[link\]](#)

21 OSKA hariduse ja teaduse uuring 2018 [\[link\]](#)

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Visioonidokumendis²² toovad eksperdid esile, et majandusliku heaolu kasv on muutnud Eesti taas sisseränderiigiks ning kuna see areng ilmselt jätkub, on oluline leida võimalused, toetamaks kõigi Eesti elanike ühise kultuuri- ja väärtusruumi kujunemist. Just hariduse kaudu on võimalik kujundada Eestis elavate inimeste ühist väärtusruumi, arendada koostööoskusi, keelteoskust ja kultuuridevahelist mõistmist, et ületada sotsiaalseid ja kultuurilisi lõhesid.²³ Et tõhustada sisserändajate lõimumist Eesti ühiskonda on vaja välja töötada terviklähenedamine rändetaustaga õppija juhtumipõhiseks toetamiseks.

Eestis on pidevalt kasvanud välisüliõpilaste osakaal: kui 2017. aastal oli välisüliõpilasi 9,5%, siis 2019. aastal juba 12,2%. Et tagada välisüliõpilaste parem lõimumine Eesti ühiskonda ja vähendada ebapiisava lõimumise riske, kohustatakse kõrgkoole halduslepingutega õpetama välisüliõpilastele eesti keelt ja kultuuri. Välisüliõpilaste Eestisse tööle jäämise soodustamiseks on perioodiks 2019–2021 sõlmitud halduslepingutes kokku lepitud, et kõigis ingliskeelsetes õppekavades on vähemalt 6 EAP mahus eesti keele ja kultuuri õpet.²⁴

Haridusvaldkonna arengukavas on ühise kultuuri- ja väärtusruumi kujundamiseks ning eesti keele ja võõrkeelte omandamise toetamiseks kavandatud järgmised tegevused:

- seada eesti keele ja kultuuri õpetamine riiklikuks prioriteediks;
- tagada eesti keelest erineva kodukeelega põhikoolilõpetajatele nii edasiõppimiseks kui ka tööturul toimetulekuks piisav eesti keele oskus ning vajaduse korral ka pärast põhikooli eesti keele lisaõpe või tasandusõpe;
- toetada eesti keele arengut kõrgharidus- ja teaduskeelena;
- arendada ja uurida eesti keele kui teise keele õpetamise metoodikat ning tõhustada õpetajate valmisolekut töötada mitmekeelses klassiruumis;
- parandada eestikeelse hariduse ja eesti keele õppe kättesaadavust digilahenduste abil;
- laiendada erinevate võõrkeelte õpetamist ja oskust.

Mõju majandusele

Kiiresti muutuv ühiskond ja tööturg (uued töövormid, oskuste vajaduse muutused jne) eeldavad haridussüsteemilt paindlikkust. Eesti hariduse tugevad traditsioonid ja suunad teadmiste ja oskuste kujundamisel vajavad säilitamist, kuid nende kõrval on ekspertide soovitude^{25,26} kohaselt vaja luua tingimused nn tulevikupädevuste kujundamiseks. Tulevikupädevustest rääkides eeldatakse, et tänapäevastega võrreldes on tuleviku töökohad, ametid ja tööturg tervikuna palju mitmekesisemad. Lisanduvad uued valdkonnad, tehnoloogiad ja erialad vajavad uusi oskusi^{28,29,30}. Inimeselt eeldab see pidevat õppimist ja haridussüsteemilt suutlikkust kiiresti reageerida muutuvale oskuste vajadusele.

Inimestel aitavad tööturul ümber orienteeruda laialdased, kuid vähemalt paaris valdkonnas ka süvitsi minevad erialased pädevused (nn T-kujuline oskuste mudel). Mitteformaalse ja informaalse õppimise roll oskuste omandamisel kasvab, laieneb õpe digikeskkonnas, tekib globaalne virtuaalne tööturg ja laieneb jagamismajandus. Kiirete muutustega kohanemiseks on oluline pakkuda paindlikke õppimisvõimalusi (sh täiendus- ja ümberõpe), et vähendada mh erialase hariduseta ja oskusteta inimeste arvu ja töötusrisi. Eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaalu vähendamine on oluline, kuna hariduse omandamine parandab töövõimalusi, loob eeldused edaspidiseks enesearendamiseks ning on töö tootlikkuse ja efektiivsuse tõusu aluseks. Samuti on paindlikkuse ja tööturu nõuetele kiire reageerimise abil võimalik vähendada sotsiaalset, regionaalset, rahvuspõhist ja soolist ebavõrdsust. Hariduse paremaks sidustamiseks on vaja

22 Sutrop, M. (2019). Väärtuste ja vastutuse visioon, lk 9–64. [\[link\]](#)

23 Lauristin, M; Loogma, K. (2019). Heaolu ja sidususe visioon, lk 65–108. [\[link\]](#)

24 HTM arengukavade ja programmide 2019. aasta täitmise analüüs [\[link\]](#)

25 Eamets, R. (2019). Konkurentsivõime visioon, lk 109–149. [\[link\]](#)

26 Lauristin, M, Loogma, K. (2019). Heaolu ja sidususe visioon, lk 65–108. [\[link\]](#)

27 Tulevikuoskused dokumendis „Future Work Skills 2020”: mõtestamine (sh kriitiline mõtlemine), sotsiaalne intelligentsus (sh empaatia), loovus ja kohanemisvõime, erinevustega hakkamasaamine (sh kultuuri- ja keeleerinevused), mudeldav (programmeeriv) mõtlemine, uue meedia kirjaoskus, valdkondadeülesus (transdistsiplinaarsus), disainmõtlemine, vaimse koormuse ohjamine, virtuaalse koostöö oskus. [\[link\]](#)

28 Eamets, R. (2019). Konkurentsivõime visioon, lk 109–149. [\[link\]](#)

29 Lauristin, M, Loogma, K. (2019). Heaolu ja sidususe visioon, lk 65–108. [\[link\]](#)

30 OECD Learning Compass 2030: Skills for 2030. [\[link\]](#)

suurendada tööalase praktilise õppe võimalusi (praktikakohad, töökohapõhine õpe jne). Vastasel juhul süveneb hariduse ja töömaailma mittevastavus, mis kokkuvõttes suurendab tööturu struktuurseid probleeme. Haridus- ja töömaailma suurem koostöö võimaldab paremini ära kasutada inimeste potentsiaali, et arendada välja nutikaid lahendusi ning luua suurema lisandväärtusega töökohti. Et saada kõigis majandussektorites terviklikku infot selle kohta, kui palju ja milliste oskustega inimesi vajatakse järgmise viie kuni kümne aasta jooksul, tuleb edasi arendada oskuste koordineerimissüsteemi OSKA³¹. Kutsesüsteemi reform, st oskuskirjelduste ühtlustamine ja paindlikkus kutsealade oskusprofiilide kirjeldamisel loovad seose OSKA, haridus-, tööturu- ja majanduspoliitika vahel. Hariduspoliitikas aitab OSKA kavandada koolituskohtade arvu ja tutvustada noortele tööturuvõimalusi. Tööturupoliitikas kasutatakse OSKA uuringuid töötuse ennetamisele ja oskuste arendamisele suunatud tööturuteenuste väljatöötamisel ja osutamisel ning majanduspoliitikas majandusvaldkondade toetamisel, eelkõige tööjõu kättesaadavuse parandamise kaudu. Kutsesüsteemi, sh OSKA arendamisel on oluline kõigi oskuste ja tööturu vajadustega seotud ministeeriumide (eriti SoM ja MKM) kaasatus ja koostöö. Samuti on vajaduse korral oluline läbi viia detailsemaid analüüse nutika spetsialiseerumise^{32,33} või ühiskonnas eelisarendamist vajavates valdkondades.

Kutsekeskharidus ja ka töökohapõhine õpe ei ole nooremate õppijate seas atraktiivsed ning väljalangevus on kõrge. Õppijate vanusjaotuse ja varasemate uuringute³⁴ põhjal võib väita, et töökohapõhine õpe on Eestis pigem suunatud juba tööturul rakendunud inimestele, kes astuvad töökohapõhisesse õppesse peamiselt erialaseks enesetäiendamiseks ja kutsetunnistuse omandamiseks. Samas muutub töökohapõhine õpe (õpipõisiõpe) üha olulisemaks, sest võimaldab kiiresti reageerida tööturunõudlusele ja täiendada end erialaselt töölt lahkumata.

Eesti 2035³⁵ ja OSKA raportites³⁶ osutatakse, et kutse- ja kõrgkoolide lõpetajate oskused (sh üldpädevused) ei vasta tööandjate ootustele. Positiivse näitena saab välja tuua rakenduskõrghariduse, mille puhul visioonidokumendis „Rakenduskõrgharidus aastal 2035“³⁷ tuuakse rakenduskõrghariduse ühe tugevusena välja töömaailma muutuste kiire rakendamine õppetöösse ja õppekava arendusse, mis põhineb tihedal koostööl tööandjatega. Õpperühmi avatakse tööandja lähedal ning sellega tagatakse regionaalne vajaduspõhine õpe ja tööandjaga arvestamine igas etapis. Et parandada kutse- ja kõrghariduse vastavust tööturu vajadustele, on õppekavaarenduses oluline arendada praktikasüsteemi, mis eeldab suuremat koostööd õppeasutuste ja tööandjate vahel. OSKA uuringu³⁸ põhjal on õppeasutused praktikakorralduse parandamisega aktiivselt tegelenud (nt paljudes koolides on olemas praktikakohtade andmebaas, praktikat kavandatakse paindlikult, see on osa õppekavast jne). Praktika korraldus ja kvaliteet eri õppeasutustes on siiski ebaühtlane.

Toetamiseks Eesti rahva elukvaliteedi tõusu ja heaolu kasvu tuleb soodustada suurema lisandväärtusega oskuste arendamist. Selleks tuleb pakkuda enam õppimisvõimalusi nutika spetsialiseerumise valdkondades ja ühiskonnas eelisarendatavates valdkondades. Nutikas spetsialiseerumine toetab selliste uute tegevuste ja valdkondade teket ja arengut, mis toovad potentsiaalselt kaasa innovatsiooni ja positiivseid välismõjusid ning loovad majandussüsteemis kriitilise massi teadmuspõhise majandusarengu edendamiseks ja Eesti rahvusvahelise konkurentsivõime tugevdamiseks. Nutika spetsialiseerumise valdkonnad on praegu järgmised, kuid vaadatakse uuel perioodil üle³⁹:

1. info- ja kommunikatsioonitehnoloogia horisontaalselt läbi teiste sektorite (nt kasutamine tööstuses, sh automatiseerimine ja robotika, küberturvalisus, tarkvara arendamine);
2. tervisetehnoloogiad ja teenused (nt biotehnoloogia, e-tervis – infotehnoloogia kasutamine meditsiiniteenuste ja -toodete arendamiseks);
3. ressursside efektiivsem kasutamine (nt materjaliteadus ja -tööstus, innovaatiline ehitus ehk „tark maja“, tervist toetav toit, keemiatööstus – põlevkivi efektiivsem kasutamine).

31 Melesk, K., Haaristo, H.-S.; Haugas, S. (2018). Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi OSKA rakendamise analüüs. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. [link](#)

32 Melesk, K., Mägi, E., Koppel, K., Michelson, A. (2019). Küberturbe valdkonna tööjõuvajaduse ja hariduse uuring. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. [link](#)

33 Kutsekoda (2020). OSKA ülevaade valdkonnaspetsiifiliste IKT-oskuste vajadusest. [link](#)

34 Kantar Emor (2018). Töökohapõhise õppe lõpetajate uuring. [link](#)

35 Eesti 2035 töömaterjal: Paindlike ja inimesi vajadusi arvestavate õppimisvõimaluste loomine kogu elu jooksul. [link](#)

36 SA Kutsekoda (2018). Eesti tööturg täna ja homme 2018. [link](#)

37 Rakenduskõrgkoolide Rektorite Nõukogu (2019). Visioonidokument „Rakenduskõrgharidus aastal 2035“. [link](#)

38 SA Kutsekoda (2018). Eesti tööturg täna ja homme 2018. [link](#)

39 Eesti Arengufond (2013). Nutikas spetsialiseerumine. [link](#)

Haridusvaldkonna arengukavas on hariduse ja töömaailma paremaks sidustamiseks kavas järgmised tegevused:

- arendada edasi oskuste vajaduse prognoosi ja seire süsteemi;
- viia läbi kutsesüsteemi reform (oskuste profiilid, osakvalifikatsioonid);
- luua digilahendus individuaalse karjääri planeerimiseks;
- suurendada täiendus- ja ümberõppevõimalusi, sh nutika spetsialiseerumise ja ühiskonnas eelisarendamist vajavates valdkondades;
- kasvatada avatust innovatsioonile ning tõhustada õppeasutuste ja tööturu koostööd;
- jätkata töökohapõhise õppe ja praktikasüsteemi arendamist.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Visioonidokumendis⁴⁰ tõdevad eksperdid, et lisaks tehnoloogia arengule ja rahvastiku vähenemisele seisame silmitsi kliima soojenemise, looduskeskkonna saastumise ja loodusvarade kahanemisega, mis eeldavad inimeste harjumuste ja hoiakute muutust ning võimekust kohaneda pidevalt muutuva elukeskkonnaga. Elu- ja looduskeskkonnaga seotud väljakutsete eiramine mõjutab keskkonnatingimuste halvenemise kaudu inimeste elukvaliteeti ja tervist ning seeläbi kõiki muid sektoreid. Haridussüsteemis on võimalik nende väljakutsetega tegeleda, suurendades keskkonnateadlikkust formaalhariduses, kus keskkonnahoid ja teadlikkus kuulub läbiva teemana õppekavadesse. Üha enam kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh õuesõpet ja keskkonnateemade lõimimist teiste ainete õppesse, kuid selles vallas on veel arenguruumi. Lisaks õppe sisule aitavad ühiskonna ja looduskeskkonna säästvate arengule kaasa haridustaristu ja õpperuumid, mis vastavad ruumikvaliteedi põhimõtetele⁴¹. Kvaliteetne ruumilahendus arvestab kliimamuutustega ja on keskkonnasõbralik, pakkudes lahendusi ka elurikkuse säilitamiseks ja suurendamiseks. Hea ruumilahendus kasutab majanduslikke ressursse arukalt ja minimeerib taristu elukaare kulusid järeleandmiseta kvaliteedis. Kvaliteetne taristu ja ruumilahendus tagavad tervisliku, turvalise ja ohutu elukeskkonna ning soodustavad tervislikke eluviise. Hea taristu- ja ruumilahendus tagab ligipääsu erineval viisil liikuvatele inimestele.

Et toetada elu- ja looduskeskkonna säästvat arengut ning inimeste keskkonnateadlikkust, käsitatakse seda teemat haridusvaldkonna arengukava ühe läbiva põhimõttena.

Peamised elu- ja looduskeskkonna säilitamist toetavad tegevused haridusvaldkonna arengukavas on järgmised:

- taristu vastavus ruumikvaliteedi põhimõtetele;
- säästva arengu põhimõtteid järgivad õppekavad, sh inimeste väärtushinnangute ja käitumise kujundamine keskkonnahoidlikumaks;
- õppemeetodite mitmekesistamine, sh õuesõpe, keskkonnahariduse projektid ja keskkonnateadlikkuse arendamine läbiva teemana.

Mõju regionaalarengule

Et tagada kvaliteetne haridus ning tõhusa ressursikasutusega õppeasutuste võrk ja taristu, tuleb arvestada nii demograafiliste muutustega kui vaadata üle hariduse sisu ning vastutus ja rollid haridussüsteemis. Statistikaameti rahvastikuprognoosi põhjal väheneb rahvastik 2035. aasta vaates kõigis maakondades peale Harju- ja Tartumaa. Maakonniti jääb rahvastiku vähenemine 9% ja 22% vahemikku⁴². Kõige enam väheneb rahvastik Ida-Virumaal (22%) ning Järva- ja Valgamaal (21%). Põhikooliealiste laste arv väheneb kõigis maakondades peale Harjumaa. Langus jääb vahemikku 4%–35%. Kõige enam väheneb põhikooliealiste arv 2035. aastaks Valgamaal (35%) ja Järvamaal (31%). 15–19-aastaste vanuserühm küll veidi suureneb, kuid seda suuresti Harjumaa (41%) ja Tartumaa (26%) arvelt, suurim langus ootab ees Valgamaad (28%), Ida-Virumaad (27%), Hiiumaad (24%) ja Jõgevamaad (19%).

40 Sutrop, M. (2019). Väärtuste ja vastutuse visioon, lk 9–64. [link](#)

41 Kvaliteetse ruumi aluspõhimõtted. [link](#)

42 Võrdlus 2019. a 1. jaanuariga

Demograafiliste trendide tõttu (sündimus, ränne) on üldhariduskoolides õppijate arv viimastel kümnenditel Eestis oluliselt vähenenud. Üldhariduskoolide võrk on suuresti üles ehitatud aastatel, kui Eestis sündis aastas ca 25 000 last, täna-seks on sündimus langenud ca 14 000 lapseni aastas. Koolivõrgus on küll õppijate arvu vähenemisest tulenevaid muudatusi tehtud, ent hariduse kvaliteedi tagamiseks tuleb muudatustega jätkata. 2019/2020. õppeaastal tegutseb Eestis kokku 111 kooli (ca 1/3 koolidest), kus kolmandas kooliastmes on vähem kui 30 statsionaarse õppe õppijat. Koolidesse, kus kolmandas kooliastmes on vähem kui 30 õppijat, on aina keerukam leida aineõpetajaid ning pakkuda neile piisavat töökoormust ja head palka. Koos õpetajate leidmise keerukusega muutub aina suuremaks väljakutseks ka hariduse kvaliteedi tagamine. Et pakkuda kvaliteetset õpet sõltumata elukohast, nähakse arengukavas ette, et koolivõrku planeerides tuleb tagada kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises kooliastmes ning kahaneva rahvastikuga piirkondades koondada kolmanda kooliastme õpe suurematesse keskustesse, sh tagada vajaduse korral õppes osalemist toetavad teenused, nt transport, õpilaskodu. Kahaneva rahvastikuga piirkondades põhikooli kolmanda astme koondamine suurematesse keskustesse kannab endas ka riske ja võib tähendada ka kiiremat ääremaastumist – muudatused ühiskonnas, sh rahvastiku arvu vähenemine, majanduse ümberkorraldamine ning uued elukorralduslikud ja pendelrände mustrid toetavad rahvastiku vähenemise nõiaringi, viies oluliste avalike teenuste (nt koolide) kadumiseni, mis omakorda süvendab rahvastiku kahanemist.⁴³

OECD eksperdid on 2016. aastal avaldatud poliitikasoovituste raportis⁴⁴ soovitanud muuta vastutuse jagunemine haridussüsteemis selgemaks – kui vastutus keskhariduse eest koonduks ühele pidajale, soodustaks see koolivõrgu korrastamist, vähendaks dubleerimist ja konkurentsi erinevate pidajate (riik ja kohalik omavalitsus) koolide vahel ning muudaks keskhariduse taseme planeerimise ja horisontaalsete üleminekute korraldamise lihtsamaks. Keskharidustaseme õppe riigistamist on soovitanud ka eksperdid⁴⁵, et tagada eri piirkondades õppivatele noortele võrdsed võimalused keskharidust omandada. Uue arengukavaga jätkatakse keskhariduse konsolideerimist, võimaldades erinevaid koostöömudeleid ja säilitades omandivormide mitmekesisuse.

Rahvastiku vähenemisest ja vananemisest tingitud muutused mõjutavad enim Ida-Virumaad, Kagu- ja Kesk-Eestit ning keskustest kaugemaid piirkondi. Kahaneva rahvastikuga piirkondades on vaja leida erilahendused, mis arvestavad piirkonna kultuurikeskkonna ja arengutaustaga. Kavas on välja töötada ja rakendada piirkondlike arenduskeskuste kontseptsioon, mis ühelt poolt soosib koostööd üld-, kutse- ja kõrghariduses ning teiselt poolt hariduse ja töömaailma vahel. Samuti toetavad piirkondade arengut kutsevaldkonna tippkeskused, kuhu koondatakse ühe valdkonna tippteadmised selle valdkonna arendamiseks koostöös hariduse ja töömaailmaga.

Regionaalarengut toetavate tegevusena kavandatakse haridusvaldkonna arengukavas järgmist:

- pakkumaks kvaliteetset õpet sõltumata elukohast, tuleb koolivõrku planeerides tagada kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises kooliastmes ning kahaneva rahvastikuga piirkondades koondada kolmanda kooliastme õpe suurematesse keskustesse;
- muuta vastutus keskhariduse tasemel selgemaks;
- piirkonna eripäradest tulenevate võimaluste paremaks kasutamiseks suurendada õppeasutuste ja ettevõtete koostööd, toetades seeläbi piirkonna arengut;
- arengutõuget vajavatele piirkondadele luua erilahendused, arvestades piirkonna eripärasid, seal tegutsevate ettevõtete profiili ja võimalusi ettevõtlike arendamiseks piirkonnas.

43 Eesti Inimarengu Aruanne 2019/20. [link](#)

44 Santiago, P. et al. (2016). OECD Reviews of School Resources: Estonia 2016, OECD Reviews of School Resources, OECD Publishing, Paris. [link](#)

45 Eamets, R. (2019). Konkurentsivõime visioon. [link](#)

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Haridusvaldkonna arengukava edukaks rakendamiseks peavad kõigi osaliste rollid ja vastutus olema selged ning tuleb suurendada koostööd eri osaliste vahel. Et muutused haridusmaastikul toimuksid, peab aastaks 2035 Eestis saama õppida õpiökosüsteemis, kus nii õpetajad, õppijad, tugispetsialistid, õppeasutuse juhid kui ka lapsevanemad tajuvad oma vastutust õppimise eest ning tegutsevad üheskoos õppimist toetava füüsilise, vaimse ja sotsiaalse keskkonna hüvanguks⁴⁶.

2019/2020. õppeaastal tegutseb Eestis kokku 111 kooli (ca 1/3 koolidest), kus kolmandas kooliastmes on vähem kui 30 statsionaarse õppe õppijat. Koolidesse, kus kolmandas kooliastmes on vähem kui 30 õppijat, on aina keerukam leida aineõpetajaid ning pakkuda neile piisavat töökoormust ja head palka. Koos õpetajate leidmise keerukusega muutub aina suuremaks väljakutseks ka hariduse kvaliteedi tagamine. Et pakkuda kvaliteetset õpet sõltumata elukohast, nähakse arengukavas ette, et koolivõrku planeerides tuleb tagada kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises kooliastmes ning kahaneva rahvastikuga piirkondades koondada kolmanda kooliastme õpe suurematesse keskustesse.

OECD eksperdid tõid 2016. aastal avaldatud poliitikasoovituste raportis⁴⁷ välja, et vastutuse jagunemine haridussüsteemis peab muutuma selgemaks – kui vastutus keskhariduse eest koonduks ühele pidajale, soodustaks see koolivõrgu korrastamist, vähendaks dubleerimist ja konkurentsi erinevate pidajate (riik ja kohalik omavalitsus) koolide vahel ning muudaks lihtsamaks keskhariduse planeerimise ja horisontaalsete üleminekute korraldamise. Keskharidustaseme õppe riigistamist on soovitanud ka eksperdid⁴⁸, et tagada eri piirkondades õppivatele noortele võrdsed võimalused keskhariduse omandamiseks. Uue arengukavaga jätkatakse keskhariduse konsolideerimist, võimaldades erinevaid koostöömudeleid ja säilitades omandivormide mitmekesisuse.

Eelnevast lähtudes on haridusvaldkonna arengukavas kvaliteetset haridust pakkuva ja tõhusa ressursikasutusega õppeasutuste võrgu ja taristu tagamiseks kavandatud järgmised peamised tegevused:

- muuta vastutus keskhariduse tasemel selgemaks;
- tagada kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises kooliastmes ning koondada kahaneva rahvastikuga piirkondades kolmanda kooliastme õpe suurematesse keskustesse;
- sidustada paremini kutse- ja üldkeskharidus.

46 Sutrop, M. (2019). Väärtuste ja vastutuse visioon, lk 9–64. [link](#)

47 Santiago, P. et al. (2016). OECD Reviews of School Resources: Estonia 2016, OECD Reviews of School Resources, OECD Publishing, Paris. [link](#)

48 Eamets, R. (2019). Konkurentsvõime visioon, lk 109–149. [link](#)

Lisa 3. Mõõdikute metoodika ja allikad ⁴⁹

Indikaator	Indikaatori arvutamise metoodika ja allikas
ÜLDEESMÄRK: Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.	
1. Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%)	18–24-aastased, kelle kõrgeim lõpetatud haridustase on põhiharidus või madalam ning kes uuringule eelneva nelja nädala jooksul ei ole õppinud. Osakaal kõigist 18–24-aastastest. Allikas: Eurostat. [link]
2. Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (%)	Kutse- ja kõrgharidusega 25–64-aastaste inimeste osakaal sellest vanusegrupist. Allikas: Statistikaamet, avaliku andmebaasi tabel TT110. [link]
3. Täiskasvanute (25–64-aastaste) elukestvas õppes osalemise määr (%)	
- <i>formaal- ja mitteformaalõppes</i>	Mõõdiku arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust ning see kajastab küsitlusele eelnenud nelja nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osakaalu 25–64-aastaste hulgas. Allikas: Eurostat. [link]
- <i>informaalõppes</i>	Uus indikaator, täpne metoodika töötatakse välja koostöös Statistikaametiga. Mõõdiku arvutamisel kogutakse andmed Eesti tööjõu-uuringu lisainstrumendiga, mis aitab välja selgitada küsitlusele eelnenud nelja nädala jooksul informaalsetes õppes osalenute osakaalu 25–64-aastaste hulgas.
4. Lõpetanute hõivemäärad nutika spetsialiseerumise kasvualdkondades (%)	Uus indikaator, metoodika töötatakse välja. Lõpetanute tööhõive määr nutika spetsialiseerumise valdkondades üks ja viis aastat pärast lõpetamist selle aasta kõikidest lõpetajatest.
5. Ennastjuhtiv õppija	Uus indikaator, täpne metoodika töötatakse välja. Kuna arengukava üks oluline fookus on ennastjuhtiva õppija arendamine, on kavas välja töötada seireinstrument ja selle baasil indikaator, mis mõõdab õppes osaluse eesmärgistamist, eneseregulatsiooni jne.
6. Tipptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%)	Tippsooritajate osakaalu arvutamiseks kasutatakse PISA uuringu tulemusi. Uuringus on kuus saavutustaset kirjeldatud oskuste kaudu, mida õpilane sellele tasemel valdab. Rasked ülesanded vastavad 5. ja 6. tasemele ning need edukalt lahendanud õpilasi nimetatakse tippsooritajateks. Mõõdetakse tipptasemel oskustega õpilaste ehk tippsooritajate osakaalu kõikidest õpilastest. Allikas: PISA uuring. OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do, PISA, OECD Publishing, Paris. [link]
- <i>funktsionaalne lugemisoskus</i>	
- <i>matemaatiline kirjaoskus</i>	
- <i>loodusteaduslik kirjaoskus</i>	

49 Kõikide indikaatorite puhul, kus vähegi võimalik, analüüsitakse andmeid vanuse, soo, haridustaseme, piirkonna, emakeel jne lõikes, kuid arengukavas esitatakse indikaatorid üldjuhul lõiggeta.

ESIMENE STRATEEGILINE EESMÄRK: Õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetega ja -liikide vahel.

1. 4-aastaste kuni kooliealiste laste osakaal alushariduses, sh nende laste osakaal, kes ei käi lasteaias, kuid kelle arengut on seiratud	Uus indikaator, täpne meetodika töötatakse välja. Eesmärk on pöörata tähelepanu laste kooliks ettevalmistamisele. Kui seni on mõõdetud lasteaia käivate laste osakaalu, siis uue arengukavaga laiendatakse indikaatorit ning võetakse arvesse ka need lapsed, kes ei käinud lasteaias, kuid kelle arengut kooliks ettevalmistamiseks on seiratud ja toetatud. Indikaatori arvutamise alus: 1. klassi õpilased x õppeaastal. Indikaator eeldab Eesti Hariduse Infosüsteemi arendamist. Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem
2. Vähemalt keskharidusega inimeste osakaal 20–24 a hulgas (%)	ISCED 3–8 taseme hariduse lõpetanud 20–24 a inimeste osakaal kogu eagrupidist.
Allikas: Eesti tööjõu-uuringu andmed. Eurostat. [link]
3. Kolmanda taseme haridusega inimeste osakaal 30–34 a hulgas (%)	ISCED 5–8 taseme hariduse lõpetanud 30–34 a inimeste osakaal kogu eagrupidist.
Allikas: Eesti tööjõu-uuringu andmed. Eurostat. [link]
4. Eestist väljaminev lühiajaline õpiränne
- kutsehariduses
- kõrghariduses (1. ja 2. aste)	Uus indikaator, täpne meetodika töötatakse välja. Kõrghariduses seiratakse väljaminevat lühiajalist õpirännet kõrghariduse esimesel ja teisel astmel lõpetanutest. Arvesse lähevad need, kes on õpingute jooksul kogunud õpirändes vähemalt 15 EAP. Kutsehariduses kasutatakse samuti lõpetanute statistikat, kuid kogutud ainepunktide maht saab olema teistsugune. Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

TEINE STRATEEGILINE EESMÄRK: Eestis on pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe.

1. PISA uuringus 1. ja 2. taseme saavutanud õpilaste osakaal (%)
- funktsionaalne lugemisoskus
- matemaatiline kirjaoskus
- loodusteaduslik kirjaoskus	1. ja 2. tasemel oskustega õpilaste osakaalu arvutamiseks kasutatakse PISA uuringu tulemusi. Uuringus on kuus saavutustaset kirjeldatud oskuste kaudu, 1. ja 2. taseme saavutanud õppija oskused on suhteliselt madalal tasemel. Allikas: PISA uuring.
OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do, PISA, OECD Publishing, Paris. [link]
2. Põhikooli õpilaste IKT baasoskuste tase (%)	Uus indikaator, täpne meetodika töötatakse välja. Siiani on digipädevuse väljaselgitamiseks kasutatud üleriigilist digipädevuste tasemetööd, mis on valimipõhine ja mida teevad 9. klassi õpilased. Alternatiivina on kaalumisel International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) International Computer and Information Literacy Study (ICILS) või muu rahvusvaheline seireinstrument, mis võimaldab sarnaselt PISA uuringuga võrdlust teiste riikide ja regioonidega.
Allikas: Innove, digipädevustest, [link] ja IEA ICILS, [link] .
3. Õpetajate keskmine töötasu võrreldes Eesti keskmise töötasuga
- koolieelse lasteasutuse õpetaja
- üldhariduskooli õpetaja
- kutseõppeasutuse õpetaja	Arvutamiseks kasutatakse õpetajate keskmise palga suhet Eesti keskmisesse palka. Õpetajate palgaandmed põhinevad saldoandmiku ja EHISE andmetel ning arvutatakse järgnevalt: kogu palgakulu e perioodi tegelik kulu jagatuna vaadeldava perioodi kuude arvu ja õpetajate ametikohtade arvuga EHISE andmetel. Eesti keskmise palga aluseks on Statistikaameti andmed, www.stat.ee .

Indikaator	Indikaatori arvutamise meetodika ja allikas
4. Õppeprotsessis osalejate subjektiivne heaolu - õppija - õpetaja	Uus indikaator, meetodika töötatakse välja. Subjektiivne heaolu on nüüdisaegse õpikäsituse üks komponente, mis on olulisel kohal arengukava eesmärkide saavutamisel. Subjektiivset heaolu on plaanis mõõta juba toimuva rahulolu küsitluse edasiarendusena. [link]
5. Eesti keelest erineva kodukeelega õppija eesti keele oskus põhikooli lõpetamisel (%) - vähemalt B1-tasemel	Põhikooli lõpetamise ajaks eesti keele kui teise keele tasemeksamil vähemalt B1-taseme saavutanud ning eesti keelest erineva kodukeelega isikud, kes tegid eesti keele kui emakeele põhikooli lõpueksami positiivsele hindele, suhtena kõikidest eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajatest. Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem
- vähemalt B2-tasemel	B2-taseme mõõtmiseks töötatakse välja test.
6. Õpetaja kutsekindlus (õpetajana töötamine viiendal õppeaastal pärast õpetajana tööle asumist)	Uus indikaator, täpsem meetodika töötatakse välja. Indikaatorit on kavas vaadata kahes alajaotuses: 1) õpetajakoolituse lõpetanute osakaal, kes töötavad viis aastat pärast lõpetamist koolis õpetajana. 2) esmakordselt õpetajana alustanute osakaal viis aastat pärast ametisse asumist Õpetaja kutsekindluse indikaatori jälgimine aitab lahti mõtestada õpetajakarjääri mõjutavaid muutujaid ning leida kutsekindlust tõstvaid toetusmeetmeid.

KOLMAS STRATEEGILINE EESMÄRK: Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele.

1. Hõivemäär eri- ja kutsealase haridusega 20–34 a inimeste seas üks ja viis aastat pärast lõpetamist (%)	Uus indikaator, täpne meetodika töötatakse välja. Allikas: Eesti tööjõu-uuring, Eurostat [link] või alternatiivina andmebaas "Edukus tööturul" [link] .
2. Baastasemest kõrgema taseme digioskused 16–74 a (%)	Allikas: The Digital Economy and Society Index (DESI). [link]
3. Lõpetajate ettevõtlikkus	Uus indikaator, täpne meetodika töötatakse välja. Indikaator võiks toetuda ettevõtluspädevuse mudelile, mis hõlmab endas terviklikku pädevuste kogumit, sh ettevõtlikkuse komponente ning ettevõtlusalaseid teadmisi ja oskusi [link] . Erinevatel haridustasemetel on rõhuasetused pädevuse arendamisel erinevad. Nt alg- ja põhikoolis on õppe keskmes väärtust loova mõtlemise arendamine ja enesejuhtimisega seotud alapädevuste arendamine. Gümnaasiumis, kutse- ja kõrghariduses muutuvad olulisemaks ettevõtluskeskkonnas tegutsemisega seonduvad pädevused, sh äriidee elluviimisega seotud oskused ja teadmised. Nooremate õppurite puhul peaks indikaator hindama pigem ettevõtlikkust, samal ajal kui vanemate õppurite puhul on asjakohane hinnata ka ettevõtlusaktiivsust. Võimaluse korral võtame arvesse ka muid komponente, nt ühiskondlik aktiivsus, vabatahtlik töö jms.

Lisa 4. Ülevaade kaasamisprotsessist

Haridusvaldkonna arengukava 2035 koostamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium. Strateegiaprotsess on jagatud neljaks etapiks: (1) ideekorje ja visiooniloomine; (2) strateegiliste arengudokumentide eelnõude väljatöötamine; (3) valikute eelhindamine ja analüüs; (4) elluviimise ettevalmistamine.

Arengukava koostamise protsess algas [ideekorjega](#) – avalikkusele ja strateegias käsitletavate valdkondade esindajatele suunatud üritustega 2018. aasta suvel. Augustist 2018 kuni märtsini 2019 töötasid paralleelselt eksperdirühmad, kes koostasid poliitikavaldkondade ülesed visioonid kolmel teemal: väärtused ja vastutus, heaolu ja sidusus ning konkurentsivõime. Ekspertide koostatud [visioonidokumendid](#) on üks sisend haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 koostamisel.

Haridus- ja Teadusministeeriumi poliitikavaldkondade partnereid ja huvipooli kaasavad töörühmad alustasid tööd juunis 2019. Töörühmade struktuur ja ajakava, alusmaterjalid ja arutelude tulemused on kättesaadavad Haridus- ja Teadusministeeriumi [kodulehel](#). Töörühmad andsid panuse praeguse olukorra analüüsi, valdkonna eesmärkide, poliitikasuundade ja tegevuste sõnastamisse, samuti üldeesmärgi ja strateegiliste eesmärkide sõnastamisse. Töörühmad tuginesid oma töös visioonidokumentidele, uuringutele ja analüüsidele (sh kehtiva arengukava vahehindamine), Euroopa Liidu õigusaktidele ja dokumentidele ning OECD analüüsidele. Arengukava koostamisel on arvestatud strateegiaga „Eesti 2035“ ja ÜRO säästva arengu eesmärkidega ning teiste seotud arengukavadega.

Koostöös algatusega Huvitav Kool ja valdkonnas tegutsevate MTÜdega on üle Eesti läbi viidud huvipoolte kaasamisüritusi. 2018. ja 2019. aastal oli hariduse tuleviku teemadel võimalik kaasa rääkida ka Arvamusfestivalil.

Täpsemalt saab kaasamisest lugeda Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel: www.hm.ee/et/kaasamine-osalemine/haridus-ja-teadusstrateegia-aastateks-2021-2035.